

**ความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร**
**Awareness and Participation of Community in Mangrove Forest
Management, Thakham Sub-District, Bangkhunthian District, Bangkok**

พระทองมี อัมสุธโซ (แอมไธสง)

Phra Thongmee Amsudhajo (Aemthaisong)

นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Student of Doctor of Philosophy (Social Development)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: kwanchai_36@hotmail.co.th

Received : May 4, 2019

Revised : May 8, 2019

Accepted : May 15, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาความตระหนักรู้ของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ๒) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร และ ๓) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ประชากร คือ บุคคลที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่จำนวน ๑,๕๙๑ คน จากนั้นเปิดตารางสุ่มอย่างง่ายของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐๖ คน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Random sampling) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (mixed methods) ใช้เชิงปริมาณเป็นตัวตั้งในการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น เชิงคุณภาพใช้การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มย่อยกับผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ชาวบ้าน นักศึกษาในพื้นที่ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ผลการวิจัยพบว่า ๑) ความตระหนักรู้ของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= ๒.๖๙) โดยความตระหนักรู้ของชุมชนในการจัดการป่าชายเลนมีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด คือ หยุดตัดไม้ป่าชายเลนและร่วมมือกันปลูกต้นไม้ทดแทน รองลงมาคือ คนในชุมชนหากไม่ตระหนักในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จะทำให้เกิดปัญหา

ขึ้นในอนาคตอย่างแน่นอน ขณะที่ ปัญหาในชุมชนที่พบคือ น้ำขุ่นข้น ในน้ำมีปริมาณสารพิษและการพังทลายของดิน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ๒) การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนแขวงท่าข้าม ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (= ๒.๓๓) โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือมีส่วนร่วมในการดำเนิน, มีส่วนร่วมในการประเมินผล และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตามลำดับ ๓) การจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีการส่งเสริมการเรียนรู้ และสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ป่าชายเลน มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด รองลงมาคือสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน กับหน่วยงานของรัฐและภาคี, การป้องกันการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าชายเลน และ การสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์เพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชนตามลำดับ ๔) การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความตระหนักรู้ กับการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม พบว่า ความตระหนักรู้มีความสัมพันธ์ เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการดำเนินการ มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เชิงบวกเท่ากับ ๐.๔๕๗, ๐.๗๗๕, ๐.๗๗๙, ๐.๖๙๔ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ทุกด้าน

คำสำคัญ : ความตระหนักรู้, การมีส่วนร่วม, การจัดการป่าชายเลน

Abstract

The main objectives of the study are: 1) to study an awareness of community in mangrove forest management, Thakham Sub-district, Bangkhunthian District, Bangkok; 2) to study the participation of community in mangrove forest management, Thakham Sub-district, Bangkhunthian District, Bangkok; 3) to study the relationship between an awareness and participation of community and mangrove forest management, Thakham Sub-district, Bangkhunthian District, Bangkok. The mixed methods were conducted in this study. For quantitative method, questionnaire was used to collect data from 306 respondents living in mangrove forest community, being randomly chosen from 1,591, while techniques like participatory observation, in-depth interview and focus group with key informants, namely, community leaders, District administrative organization officials, villagers and students in mangrove forest community were employed to gather data for qualitative one. Statistical techniques such as frequencies, mean and standard deviation were used to analyze quantitative information, whereas content analysis was carried out for qualitative data. The findings of this study are concluded as follows: 1) The overall

awareness of community in mangrove forest management, Thakham Sub-district, Bangkhunthian District, Bangkok were found at the high level. Out of 15 items, “stop mangrove forest logging and help each other to plant it instead” was ranked at the highest level, followed by “If community people do not aware of mangrove forest preservation will certainly bring about the problem in the near future”, whereas “The community problem: muddy and toxic contaminated water and soil erosion” was noted the least level. 2) The overall participation of community in mangrove forest management, Thakham Sub-district, Bangkhunthian District, Bangkok were found at the moderate level. Out of 4 aspects, participation in getting benefits was ranked at the highest level, followed by participation in carrying out activities, evaluation and decision making, respectively. 3) The overall mangrove forest management of community, Thakham Sub-district, Bangkhunthian District, Bangkok were found at the moderate level. Out of 4 aspects, to support learning and create an awareness in mangrove forest preservation was ranked at the highest level, followed by to create cooperation between community and government and concerned parties, to prevent encroachment and destroy mangrove forest areas, and to formulate rules and regulations for controlling community members, respectively. 4) The relationship between an awareness and participation of community and mangrove forest management, Thakham Sub-district, Bangkhunthian District, Bangkok, was found that an awareness had positive association with participation of community and mangrove forest management with statistical significance at 0.01 level of confidence.

Keywords: Awareness, Participation, Mangrove Forest Management

บทนำ

ป่าชายเลนเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบนิเวศชายฝั่ง ซึ่งเป็
 ถิ่นกำเนิดเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งเพาะพันธุ์และแหล่งเจริญเติบโตของสิ่งมีชีวิตหลากหลายชนิดทั้งพืช
 และสัตว์ นอกจากนี้ป่าชายเลน มีบทบาทสำคัญในการรักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อม บริเวณชายฝั่ง
 โดยช่วยป้องกันภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะเป็นเกราะกำบังและลดความรุนแรงของคลื่นลมที่กระทบชายฝั่ง
 ช่วยป้องกันการกัดเซาะดินที่อยู่บริเวณชายฝั่งทะเลไม่ให้เกิดการพังทลาย เป็นแหล่งดักตะกอนและสิ่งปฏิกูล
 และสารพิษต่าง ๆ มิให้ไหลลงสู่ทะเลในบริเวณชายฝั่งและลงสู่ทะเล โดยรากของต้นไม้ป่าชายเลนที่งอก

ออกมาเหนือพื้นดินจะทำหน้าที่คล้ายตะแกรงธรรมชาติที่งอกขยายตัวออกไปในทะเล รากของต้นไม้เหล่านั้นจะช่วยทำให้ตะกอนที่ลอยมากับน้ำนั้นทับถมกัน จนเกิดเป็นหาดเลนงอกใหม่ซึ่งเหมาะแก่การเกิดและขยายของพันธุ์ไม้ป่าชายเลน และการเพาะเลี้ยงประมงชายฝั่งได้เป็นอย่างดี

มนุษย์ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน เพื่อเป็นแหล่งอาหาร ประกอบอาชีพ การทำประมง โดยสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น จากการเพาะเลี้ยงหรือจับสัตว์น้ำตามธรรมชาติ อีกทั้งการนำไม้จากป่าชายเลนมาใช้ประโยชน์ในลักษณะต่าง ๆ กันหลากหลายรูปแบบ เช่น การเผาถ่าน โดยเฉพาะไม้โกงกางถือว่าเป็นถ่านที่มีคุณภาพดี นอกจากนี้ยังนำไปใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ วัสดุก่อสร้าง เป็นต้น พันธุ์ไม้ป่าชายเลนหลายชนิดยังสามารถนำมาใช้เป็นยาสมุนไพรได้อีกด้วย ทำให้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลนช่วยเพิ่มเศรษฐกิจของประเทศได้เป็นอย่างมาก

อำเภอบางขุนเทียน เป็นอำเภอที่เก่าแก่ สันนิษฐานว่าก่อตั้งในปี พ.ศ. ๒๔๑๐ เดิมขึ้นอยู่กับ จังหวัดธนบุรี ซึ่งต่อมาพื้นที่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอ (บริเวณริมคลองด่าน คลองดาวคะนองและคลองบางขุนเทียน) มีความเจริญและมีชุมชนเพิ่มขึ้นทางราชการจึงได้จัดตั้ง เทศบาลนครธนบุรีขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ โดยให้ตำบลบางค้ออยู่ในท้องที่ด้วยจัดตั้งสุขาภิบาลบางขุนเทียน ขึ้นในพื้นที่บางส่วนของตำบลบางขุนเทียนและตำบลบางมด ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ภายหลังได้มีการรวมจังหวัดธนบุรีและจังหวัดพระนครเป็นนครหลวงกรุงเทพธนบุรี และเปลี่ยนเป็นกรุงเทพมหานคร แบ่งพื้นที่ออกเป็นเขตและแขวง แทนอำเภอและตำบล อำเภอบางขุนเทียน จึงได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ต่อมาในพื้นที่เขตมีประชากรหนาแน่นขึ้นมากเพื่อให้หน่วย งานต่างๆ สามารถดูแลประชาชนได้อย่างทั่วถึง กรุงเทพมหานครจึงตั้งสำนักงานเขตบางขุนเทียนสาขา ๑ ดูแลพื้นที่ ๔ แขวง ซึ่งได้แยกออกไปเป็นเขตจอมทองในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ และ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทย แยกแขวงบางบอนออกไปตั้งเป็นเขตบางบอน

พื้นที่ป่าชายเลนบางขุนเทียน ตั้งอยู่ในท้องที่หมู่ที่ ๙ และหมู่ที่ ๑๐ แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน เดิมที่ดินบริเวณป่าชายเลนดังกล่าวเป็นเขตป่าไม้ถาวรแห่งชาติ อยู่ในความดูแลของกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งได้ประกาศจัดพื้นที่แถบชายฝั่งทะเล ๓ จังหวัด ได้แก่ สมุทรปราการ สมุทรสาคร และจังหวัดธนบุรี (ในขณะนั้น) ให้เป็นพื้นที่จัดที่ดินทำกินตามพระราชบัญญัติจัดที่ดินทำกิน พ.ศ. ๒๕๑๑ และได้กันพื้นที่แถบชายฝั่งทะเลไว้ประมาณ ๑ กิโลเมตร เพื่อใช้เป็นแนวกันชนน้ำทะเลกัดเซาะ โดยยังไม่ได้มีการศึกษาการแก้ไขปัญหการกัดเซาะชายฝั่งทะเลดังกล่าว ดังนั้นในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๑ - ๒๕๒๖ พื้นที่ป่าไม้ถูกน้ำทะเลกัดเซาะจนเสียหายเกือบหมด และเลยเข้ามาในที่ดินทำกินของสมาชิกนิคมสหกรณ์บ้านไร่ด้วย ซึ่งชาวบ้านบางรายได้ตระหนักถึงสภาพปัญหานี้เป็นอย่างดี จึงได้พยายามป้องกันพื้นที่ของตนเอง ด้วยการทิ้งหินตามแนวชายฝั่งที่ปิดล้อมดิน และจากปัญหาดังกล่าวประชาชนจึงได้ร้องเรียนขอให้

กรุงเทพมหานครให้ความช่วยเหลือ กรุงเทพมหานครจึงได้มีหนังสือแจ้งให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทราบปัญหา และขอให้กันที่ดินบริเวณดังกล่าวให้กรุงเทพมหานครดูแลเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ เพื่อจะดำเนินการ ป้องกันปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะ ต่อมาคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ได้เดินทางมาตรวจสอบสถานที่และ นำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๓๒ จำแนกพื้นที่ ป่าชายเลนในเขตบางขุนเทียน จำนวน ๒,๗๓๕ ไร่ ออกจากป่าไม้ถาวรแห่งชาติและให้กรุงเทพมหานคร ดำเนินการปรับปรุงพื้นที่เพื่อป้องกันการพังทลายของชายฝั่ง ปลูกสร้างสวนป่าและเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ของประชาชน

ป่าชายเลนบางขุนเทียนเป็นระบบนิเวศที่ผูกพันกับวิถีชีวิตคนบางขุนเทียน ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบ อาชีพการเพาะเลี้ยงกุ้งแบบธรรมชาติ ซึ่งการเลี้ยงกุ้งแบบธรรมชาติ หมายถึง การเลี้ยงกุ้งโดยใช้ลูกกุ้ง ธรรมชาติและไม่มีการให้อาหารเสริมตามบริเวณชายฝั่งที่มีน้ำขึ้น-ลง แต่เดิมเป็นการเลี้ยงกุ้งในบริเวณ นาข้าว โดยเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก น้ำทะเลท่วมบริเวณนาข้าว พร้อมทั้งนำเอาลูกพันธุ์กุ้งและปลาเข้ามาด้วย เมื่อน้ำลดกุ้งปลาที่ตกค้างอยู่ในนาก็เจริญเติบโต เจ้าของสามารถนำมาบริโภคและจับขายได้ แต่ในปัจจุบัน วิถีชีวิตการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำอย่างในอดีตกำลังจะสูญสลายลงไป เพราะการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลน ซึ่งเปรียบเสมือนที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตหลากหลายชนิด ตั้งแต่ผู้ผลิตเบื้องต้น เช่น พืช น้ำ สาหร่ายเซลล์เดียว ไปจนถึงสิ่งมีชีวิตขนาดใหญ่ เช่น กุ้ง ปู และปลา เป็นต้น การลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนส่งผลกระทบต่อกระบวนการ และกลไกการควบคุมความอุดมสมบูรณ์ของสารอาหารและสิ่งมีชีวิตในป่าชายเลน โดยลักษณะการถ่ายทอด พลังงานในระบบนิเวศใด ๆ มักจะเกิดขึ้นในทิศทางเดียวกัน เมื่อมีสิ่งรบกวนก็จะทำให้ระบบนิเวศนั้น ๆ ได้รับผลกระทบทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบชนิดและความหนาแน่นของสิ่งมีชีวิต ซึ่งการ เปลี่ยนแปลงดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำในพื้นที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนั้นการสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลนที่เปรียบเสมือนแนวเขื่อนป้องกันคลื่นลมตามธรรมชาติ ยังส่งผล ทำให้เกิดปัญหาการกัดเซาะ สูญเสียพื้นที่ตามแนวชายฝั่ง ซึ่งหากไม่มีการแก้ปัญหากันอย่างจริงจังในอนาคต บางขุนเทียนอาจจะกลายเป็นพื้นที่ท้องทะเลได้

ปัจจุบันหลักเขตกรุงเทพมหานคร หลักที่ ๒๘ เขตบางขุนเทียนเดิมปักอยู่บนแผ่นดินแบ่งเขตกับ จังหวัดสมุทรปราการ แต่ปัจจุบันกลับปักอยู่กลางเว้า น้ำ ย่อมเป็นประจักษ์พยานปัญหาที่ดินถูกน้ำทะเล กัดเซาะในพื้นที่บริเวณนี้เป็นอย่างดี ปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่งบางขุนเทียน ๑ ใน ๕๐ เขตการปกครอง ของกรุงเทพมหานคร (กทม.) ที่กำลังเผชิญหน้ากับภัยธรรมชาติครั้งสำคัญที่กำลังทำลายผืนดินของประเทศให้ สูญหายไปเฉลี่ยปีละประมาณ ๒๕ เมตร หรือคิดเป็นมูลค่ากว่า ๑ แสนล้านบาท พื้นที่ชายฝั่งทะเล บางขุนเทียนมีระยะทางยาวกว่า ๔.๗ กิโลเมตร และกว่า ๒๐ ปีที่ผ่านมา คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ - ๒๕๖๒ พื้นที่ที่ถูกคลื่นเซาะไปแล้วกว่า ๙๐๐ เมตร อีกทั้งยังเกิดการทรุดตัวของดินปีละกว่า ๑-๒ เซนติเมตร

หากไม่เร่งแก้ อาจเกิดการกัดเซาะไปถึงพื้นที่รอบ ๆ ถนนพระราม ๒ แม้ที่ผ่านมามีความพยายามแก้ไข แต่ยังไม่สามารถหยุดยั้งการคืบคลานกัดเซาะนี้ลงได้ ปัจจุบันสถานการณ์ขณะนี้อยู่ในขั้นรุนแรง ทางกทม. จึงต้องเร่งดำเนินการให้เร็วขึ้นด้วยการปักไม้ไผ่ เพื่อให้เกิดตะกอนสะสม ขึ้นตอนต่อมาก็คือปลูกป่าชายเลน ส่วนการแก้ปัญหาระยะยาวจะต้องสร้างเขื่อนแนวกันชายฝั่ง ที่ผ่านมามีกระบวนการป้องกันชายฝั่งมา โดยตลอด เช่น เชิญผู้เชี่ยวชาญจากญี่ปุ่นมาให้คำแนะนำ เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นมีสภาพแวดล้อมชายฝั่ง คล้ายไทย ได้คำแนะนำในการป้องกันน้ำกัดเซาะชายฝั่งจากผู้เชี่ยวชาญชาวญี่ปุ่นว่า ต้องสร้างที่กรอยน์ แต่สุดท้ายติดขัดเรื่องความเห็นแตกต่างจากนักวิชาการหลายฝ่ายว่าสมควรสร้างหรือไม่ รวมถึงมีการ ต่อต้านจากนักอนุรักษ์ จึงทำให้ทุกวันนี้ยังไม่มีคำตอบที่ชัดเจน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่อง ความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ที่เล็งเห็นความสำคัญของ ทรัพยากรป่าชายเลน จึงหันมาคิดหาวิธีการทำอย่างไร ให้คนในชุมชนได้รู้ข้อมูลทรัพยากรในชุมชนและ การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน เพื่อหาแนวทางการจัดการร่วมกันของคนในชุมชน จึงเกิดเป็นโครงการ วิจัยเรื่องนี้ขึ้น ผลที่คาดว่าจะได้รับคือ ชุมชนได้รู้ถึงข้อมูลทรัพยากรและการใช้ประโยชน์ เพื่อเป็นแนวทาง ในการบริหารจัดการป่าชายเลน แบบมีส่วนร่วมโดยชุมชนเอง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความตระหนักรู้ของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร
๒. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชายเลนแขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร
๓. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการจัดการ ป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาถึงความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ ของชุมชน กับการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ในส่วนของการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ใช้องค์ประกอบ ๔ ด้าน คือ

- ๑) มีส่วนร่วมตัดสินใจ
- ๒) มีส่วนร่วมดำเนินการ
- ๓) มีส่วนร่วมรับผลประโยชน์
- ๔) มีส่วนร่วมในการประเมินผล

ในส่วนของการจัดการป่าชายเลนของชุมชน ใช้อ้างอิงประกอบสำคัญ ๔ ประการ ดังนี้

- ๑) ป้องกันการบุกรุกทำลายและเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน
- ๒) สร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับหน่วยงานของรัฐและภาคี
- ๓) ส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน
- ๔) สร้างระเบียบ กฎเกณฑ์เพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชน

๒. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยเป็นหัวหน้าครัวเรือน กรรมการชุมชน ผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณป่าชายเลนมี ๖ ชุมชน ได้แก่ ๑) ชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์ ๒) ชุมชนหลวงพ่อดำ ๓) ชุมชนศรีภูมิ ๔) ชุมชนแสนตอ ๕) ชุมชนเสาธง ๖) ชุมชนชายทะเล แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำนวน ๑,๕๙๑ คน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า ๓ ปี

๓. ขอบเขตด้านพื้นที่ ชุมชนแขวงท่าข้าม หมู่ ๙ และหมู่ ๑๐ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีอาณาเขตติดต่อกับป่าชายเลน และคนในชุมชนมีวิถีการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพที่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๔. ขอบเขตด้านระยะเวลา การศึกษาในครั้งนี้เริ่มตั้งแต่เดือน มีนาคม ๒๕๖๐ - เมษายน ๒๕๖๑

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ระเบียบวิธีวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยแบบผสมวิธีทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ

๒. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ บุคคลที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณซึ่งติดกับป่าชายเลน ๖ ชุมชน ได้แก่

๑. ชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์ ๒. ชุมชนหลวงพ่อดำ ๓. ชุมชนศรีภูมิ ๔. ชุมชนแสนตอ ๕. ชุมชนเสาธง ๖. ชุมชนชายทะเล แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำนวน ๑,๕๙๑ คน (ที่มา : สถิติตามทะเบียนราษฎร เขตบางขุนเทียน ณ เดือน มีนาคม ๒๕๖๐) ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า ๓ ปี

กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนติดกับป่าชายเลนทั้งหมด ๖ ชุมชน ได้แก่ ๑) ชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์ ๒) ชุมชนหลวงพ่อดำ ๓) ชุมชนศรีภูมิ ๔) ชุมชนแสนตอ ๕) ชุมชนเสาธง ๖) ชุมชน

ชายทะเล จำนวน ๑,๕๙๑ คน จากนั้นเปิดตารางสุ่มรายชื่อของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐๖ คน (เก็บจริง ๓๑๐ คน) โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Random sampling)

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในศึกษาครั้งนี้ ได้ดำเนินการดังนี้

๑) ขอนหนังสือแนะนำตัวจากหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ ลงสนามในพื้นที่เพื่อศึกษาความตระหนักรู้ของชุมชน ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน การมีส่วนร่วมและการจัดการป่าชายเลนของพื้นที่ ๖ ชุมชน ได้แก่ ๑) ชุมชน คลองพิทยาลงกรณ์ ๒) ชุมชนหลวงพ่อดำ ๓) ชุมชนศรีภูมิ ๔) ชุมชนแสนตอ ๕) ชุมชนเสาธง ๖) ชุมชน ชายทะเล เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร โดยข้อมูลจะได้มาจากการสัมภาษณ์กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำ ชุมชน พระสงฆ์และกรรมการหมู่บ้าน นักเรียน/นักศึกษา

๓) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ศึกษาข้อมูลที่ได้มาจากตำรา เอกสาร บทความ บทความออนไลน์ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทความวิชาการ ทฤษฎี หลักการ รายงานการประชุม จากหน่วยงาน หรือองค์การที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกพื้นที่เกี่ยวกับป่าชายเลน เพื่อการวิจัยและสร้างเครื่องมือวิจัย ให้ครอบคลุมความมุ่งหมายของการวิจัย

๔) แจกแบบสอบถามและอธิบายวิธีตอบแบบสอบถามอย่างละเอียด

๕) หลังจากผู้ตอบแบบสอบถามตอบคำถามเสร็จแล้ว ผู้วิจัยจะตรวจสอบความถูกต้องคำตอบ ทุกหน้า หากพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามคนใดตอบไม่ครบ ผู้วิจัยจะขอความร่วมมือให้ตอบแบบสอบถาม เพิ่มเติม เพื่อให้ได้คำตอบที่สมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นหรือเนื้อหา โดยการจำแนกถ้อยคำหรือ ข้อความที่กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็น แล้วนำมาตีความสังเคราะห์และวิเคราะห์ด้วยหลักและเหตุผล สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย อภิปรายถึงข้อเท็จจริงที่ค้นพบตามสภาพการและประเด็นสำคัญ เพื่อตอบคำถาม การศึกษาตามประเด็นสำคัญ

๒. แบบสอบถาม ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ ประมวลผลข้อมูลด้วยสถิติร้อยละและความถี่ ประกอบการอธิบายความเชิงพรรณนา เพื่ออธิบายความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน กับการจัดการป่าชายเลน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัย

ข้อมูลได้มาจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม (focus group) จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ตามประเด็น การสัมภาษณ์ ๓ ประเด็น คือ ๑. ความตระหนักรู้ของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน ๒. การมีส่วนร่วมในการป้องกันป่าชายเลน ๓. การจัดการป่าชายเลน กล่าวคือ (๑) การป้องกันการบุกรุกทำลายและเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน (๒) การสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับหน่วยงานของรัฐและภาคี (๓) การส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน (๔) การสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ เพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชน

ผลการศึกษาปรากฏ ดังนี้

๑. ความตระหนักรู้ของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน

ความตระหนักรู้ของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน แห้วงท่าข้าม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (= ๒.๖๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความตระหนักรู้ของชุมชนในการแก้ไขปัญหาป่าชายเลนที่ดีที่สุด คือ หยุดตัดไม้ป่าชายเลนและร่วมมือกันปลูกต้นไม้ทดแทน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เป็นข้อคะแนนที่สูงที่สุด (= ๒.๙๕) รองลงมาคือ คนในชุมชนหากไม่ตระหนักในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จะทำให้เกิดปัญหาลื่นในอนาคตอย่างแน่นอน

๒. การมีส่วนร่วมในการป้องกันป่าชายเลน

การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชน แห้วงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน พบว่า ชุมชนให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง (= ๒.๓๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (= ๒.๘๔) รองลงมามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (= ๒.๒๙) มีส่วนร่วมในการประเมินผล (= ๒.๑๘) และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (= ๒.๐๑) ตามลำดับ

๓. การจัดการป่าชายเลน

พบว่า ชุมชนชายทะเลทั้ง ๖ ชุมชนมีวิธีการจัดการกับป่าชายเลน ดังนี้

๓.๑ การป้องกันการบุกรุกทำลายและเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน

สถานการณ์ปัจจุบันป่าชายเลนแห้วงท่าข้าม กำลังอยู่ในภาวะวิกฤต เนื่องจากพื้นที่ป่าจำนวนมาก ถูกทำลายจนหมดสภาพ และพื้นที่ที่เหลือได้รับผลกระทบจนเสื่อมสภาพไปเป็นจำนวนไม่น้อย จนเหลือเนื้อที่ลดน้อยลงทุกปี แม้ว่ากรุงเทพมหานครจะได้ให้ความสำคัญโดยการออกมาตรการต่าง ๆ เพื่อหยุดยั้งการบุกรุกทำลายป่าและเร่งรัดการปลูกและฟื้นฟูป่าชายเลน ก็ทำให้ป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศที่อ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงมากเช่นกัน ดังนั้นการป้องกันการบุกรุกทำลายป่าชายเลนในแห้วงท่าข้าม ปรากฏรายละเอียดจากการประชุมกลุ่มย่อย มีดังนี้

๑) คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นของการฟื้นฟู การให้ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ ถึงเหตุผลว่า ทำไมจึงต้องมีการฟื้นฟูและป้องกันป่าชายเลนคือ คนในชุมชนต้องช่วยกันดูแลบำรุงรักษา และการปลูกซ่อมแซมป่าชายเลน และชุมชนจะได้อะไรจากการฟื้นฟูป่าชายเลน เป็นต้น

๒) ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม ในการปลูกป่าและฟื้นฟูป่าชายเลน อย่างต่อเนื่องทั้งในที่ดินของรัฐและที่ดินเอกชน โดยให้มีการขยายพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่มีความหลากหลาย ทั้งชนิดที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจและชนิดที่หายากหรือใกล้จะสูญพันธุ์ เพื่อดำรงความอุดมสมบูรณ์ของ ป่าชายเลน จะทำให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพไปด้วย

๓) ควรมีสิ่งจูงใจในประโยชน์ที่ประชาชนในชุมชนจะได้รับจากการคุ้มครองป้องกันและฟื้นฟู ดูแลรักษาป่าชายเลน เช่น รางวัลมอบให้แก่ชุมชน หรือแม้แต่การให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ และความช่วยเหลือทางด้านอื่น ๆ ที่จำเป็น ซึ่งจะเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่เสริมสร้างศักยภาพให้เกิดขึ้นในชุมชน ในการจัดการบริหารป่าชุมชนชายเลนแนวทำข้าม เขตบางขุนเทียนต่อไป

๔) ปรับปรุงระบบการอนุรักษ์และป้องกันรักษาป่าชายเลน ให้มีการร่วมมือและประสานงาน ระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบมากยิ่งขึ้น และให้มีการพัฒนาและปรับปรุงบทบาทของเจ้าหน้าที่หน่วย ป้องกันรักษาป่าและหน่วยจัดการป่าชายเลน จากการป้องกันปราบปรามและการควบคุมการทำไม้ มาเป็น นักส่งเสริมและพัฒนาป่าชายเลนมากขึ้น

๕) ควรมีการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับชุมชน ในการพัฒนาและส่งเสริมความร่วมมือ ของประชาชนในชุมชนแนวทำข้าม เขตบางขุนเทียน ในด้านการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนอย่าง ต่อเนื่อง จะทำให้เกิดจิตสำนึกและเห็นคุณค่าความจำเป็น ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรให้มีความรัก และหวงแหนป่าชายเลนในชุมชนของตนต่อไป

๖) ผู้นำชุมชนและเครือข่าย ควรมีความเข้มแข็งเพื่อให้ชุมชนคนชายฝั่งทะเลจะได้แลกเปลี่ยน เรียนรู้ซึ่งกันและกัน และหาแนวทางในการที่จะสนับสนุนการทำงานฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชาย เลนระหว่างกัน เมื่อชุมชนมีความเข้มแข็งก็จะประสบผลสำเร็จมากขึ้น ในการร่วมมือกันทำกิจกรรมเพื่อ ทำนุบำรุงชุมชนในอนาคต

อย่างไรก็ตามแนวคิดของประชาชนทั้ง ๖ ข้อ หากคนในชุมชนแนวทำข้าม เขตบางขุนเทียน ไม่นำ ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมก็จะไม่เกิดประโยชน์ต่อชุมชน เพราะชุมชนมีการต่อสู้ที่ยาวนานกับความไม่เป็น ธรรมและอิทธิพลของภาคธุรกิจ ที่ส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรในพื้นที่ และเดือดร้อนถึงการ ทำมาหากินของประชาชนในชุมชน ดังนั้นชุมชนต้องมีส่วนร่วมกันรักษาทรัพยากรป่าชายเลนของตนเอง ตลอดไป

๓.๒ การสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับหน่วยงานของรัฐและภาคี

ป่าชายเลนที่พบอยู่ในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลของแขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน มีสภาพค่อนข้างเสื่อมโทรม เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากคลื่นและกระแสน้ำที่มีความรุนแรงมาก โดยพบว่าป่าชายเลนบริเวณนี้ น้ำจะขึ้นอยู่ตลอดชายฝั่งทะเลแต่เป็นแนวแคบ ๆ ประมาณ ๐-๑๕๐ เมตร เดิมที่ดินบริเวณป่าชายเลน เป็นเขตป่าไม้ถาวรแห่งชาติอยู่ในความดูแลของกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งได้ประกาศจัดพื้นที่แถบชายฝั่งทะเล ๓ จังหวัด ได้แก่ สมุทรปราการ สมุทรสาครและกรุงเทพมหานคร ให้เป็นพื้นที่จัดที่ดินทำกินตามพระราชบัญญัติจัดที่ดินทำกิน พ.ศ. ๒๕๑๑ และได้กันพื้นที่แถบชายฝั่งทะเลไว้ประมาณ ๑ กิโลเมตร เพื่อใช้เป็นแนวกันชนน้ำทะเลกัดเซาะ โดยยังไม่ได้มีการศึกษาการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลดังกล่าว ดังนั้นในช่วงปี พ.ศ.๒๕๑๑ - ๒๕๒๖ พื้นที่ป่าไม้ถูกน้ำทะเลกัดเซาะจนเสียหายเกือบหมด ซึ่งชาวบ้านบางรายได้พยายามป้องกันพื้นที่ของตนเอง ด้วยการทิ้งหินตามแนวชายฝั่งที่ปิดล้อมดินและจากปัญหาดังกล่าว ประชาชนได้ร้องเรียนขอให้กรุงเทพมหานครให้ความช่วยเหลือ กรุงเทพมหานครจึงได้มีหนังสือแจ้งให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทราบปัญหา ดังนั้น พล.ต.อ.อัศวิน ขวัญเมือง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ในฐานะประธาน ภาคีเครือข่ายของกรุงเทพมหานคร ดำเนินการฟื้นฟูและบำรุงรักษาทะเลกรุงเทพฯ เป็นประธานเปิด “โครงการปลูกป่าในใจคนตามศาสตร์พระราชา” และเปิดเส้นทางศึกษาและชมธรรมชาติป่าชายเลนชายทะเลบางขุนเทียน พร้อมนำคณะผู้บริหารกรุงเทพมหานคร ผู้อำนวยการเขต ภาคีเครือข่าย ประชาชนและสื่อมวลชน ร่วมปลูกป่าชายเลนบนพื้นที่นาร่อง ๑๐ ไร่ ณ แปลงปลูกป่าชายเลนชายทะเลบางขุนเทียน เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ เพื่อดำเนินการฟื้นฟูป่าชายเลนกรุงเทพมหานครสร้างผืนป่าให้แผ่นดิน โดยน้อมนำแนวพระราชดำริด้านการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะแนวชายฝั่ง และคืนความสมดุลของระบบนิเวศชายฝั่งทะเลของกรุงเทพมหานคร

๓.๓ การส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน

ในอดีตพื้นที่ชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน เป็นแนวฝั่งที่มีความสมบูรณ์มาก แต่เนื่องจากป่าชายเลนบริเวณนี้ได้ถูกบุกรุกตัดไม้ขายเลนลง เพื่อการทำนาทุ่งเป็นส่วนใหญ่ และรวมถึงได้รับอิทธิพลจากลมแรงและคลื่นบริเวณชายฝั่ง ทำให้ป่าชายเลนบริเวณชายฝั่งถูกทำลายเป็นจำนวนมาก ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๓๒ ได้มีมติคณะรัฐมนตรี ให้จำแนกพื้นที่ป่าชายเลนบางขุนเทียน ออกจากป่าไม้ถาวรแห่งชาติ และกรมป่าไม้ได้มอบพื้นที่ให้เป็นที่ดินในความดูแลของกรุงเทพมหานครจำนวน ๒,๗๓๕ ไร่ จากนั้นได้มีการจัดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามาทำมาหากิน ส่งผลให้ป่าชายเลนถูกบุกรุกทำลาย เพื่อเปลี่ยนสภาพเป็นนาทุ่ง และจากการเปลี่ยนแปลงของกระแสน้ำหนุนและคลื่นทะเลบริเวณปากอ่าวไทย ทำให้ชายฝั่งทะเลถูกกัดเซาะพังทลายเสียหาย ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า พื้นที่ป่าชายเลนแขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน เสื่อมโทรมและลดจำนวน

ลงอย่างมาก เนื่องจากถูกบุกรุกทำลายด้วยสาเหตุหลากหลายประการ ความเสื่อมโทรมของป่าชายเลน ได้ส่งผลกระทบต่อมนุษย์ในด้านต่าง ๆ มากมาย เช่น ผู้ประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง ขาดรายได้เลี้ยงครอบครัวชุมชนที่อาศัยใกล้เคียงกับป่าชายเลน ขาดแคลนอาหารทะเลในการบริโภค รวมถึงคนนอกพื้นที่ได้รับผลกระทบจากราคาอาหารทะเลที่เพิ่มสูงขึ้นเนื่องจากปริมาณสัตว์น้ำเศรษฐกิจลดจำนวนลง เป็นต้น ดังนั้นแนวทางการอนุรักษ์ป่าชายเลนสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑) สร้างจิตสำนึกและเสริมสร้างแรงจูงใจต่าง ๆ ให้กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับระบบนิเวศและความสำคัญของป่าชายเลน และสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนในชุมชนให้เข้าใจว่าตนเองจะเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน

๒) กำหนดกฎระเบียบการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เช่น กฎระเบียบเกี่ยวกับการห้ามตัดไม้ในป่าชายเลน

๓) กำหนดพื้นที่และช่วงเวลาในการอนุรักษ์ทรัพยากรประมง เช่น ห้ามจับปลาในฤดูวางไข่ การทำธนาคารปู เป็นต้น

๔) ปลอยพันธุ์สัตว์น้ำและปลูกป่าชายเลนในพื้นที่ว่างเปล่าและในพื้นที่เสื่อมโทรมเพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับทรัพยากรธรรมชาติและเพิ่มความหลากหลายของชนิดพันธุ์สัตว์น้ำ

๓.๔ การสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์เพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชน

การสร้างระเบียบกฎเกณฑ์เพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชนของเรานั้น คือ ระเบียบและข้อปฏิบัติต่างๆ ได้ถูกกำหนดขึ้นในชุมชน เพื่อความสงบสุขโดยส่วนรวมของชุมชนแขวงท่าข้ามทุกคน คนในชุมชนต้องร่วมมือกัน หากกฎเกณฑ์ที่ที่ชุมชนเสนอขึ้นมานี้เป็นจริงเป็นจริงได้ รับรองว่าชุมชนแขวงท่าข้ามจะไม่ประสบปัญหาที่เป็นอยู่แน่นอน

การสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์เพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ต้องเริ่มจากตัวเราเองก่อนทุกคนต้องมีความรู้และความเข้าใจในกฎเกณฑ์กติกาของสังคม

๒. คนในชุมชนต้องยอมรับและการปฏิบัติตามกฎกติกาทางสังคม ปัญหาที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ก็เพราะคนในสังคมไม่ประพฤติปฏิบัติตามกฎกติกา

๓. คนในชุมชนควรมีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

๔. ควรมีคณะกรรมการกำกับดูแลการนำกฎระเบียบนี้มาปฏิบัติ โดยปราศจากความลำเอียงต่อหน้าที่ของการตรวจสอบ

๕. การกระทำผิดแล้วไม่แก้ไขคณะกรรมการในชุมชนควรทำการตักเตือนก่อน และหากยังเพิกเฉยคนในชุมชนควรทำการคว่ำบาตรไม่คบค้าสมาคม

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) จนได้ Model ความตระหนักรู้การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลนของชุมชนแขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร โดยมีกระบวนการที่สำคัญในการจัดการสร้างจิตสำนึกร่วม ๓ กระบวนการที่เรียกว่า APM. Model = ความตระหนักรู้การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชายเลน ประกอบด้วย

๑) A = Awareness หมายถึง สภาพการณ์ที่คนในชุมชนแขวงท่าข้าม บางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร เกิดความรู้สึก นึกคิด มีความคิดเห็นหรือประสบการณ์จากเหตุการณ์ป่าชายเลนและเข้าใจ สามารถประเมินสถานการณ์เกี่ยวกับป่าชายเลนของตนเองได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Cater V. Good กล่าวว่า การเกิดความตระหนักรู้เป็นผลมาจากกระบวนการทางปัญญา เมื่อบุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าหรือสัมผัสสิ่งเร้าแล้ว จะเกิดความรู้เมื่อรับรู้ขั้นต่อไปก็จะเข้าใจสิ่งนั้น คือเกิดความคิดรวบยอดและนำไปสู่การเรียนรู้ คือมีความรู้ ในสิ่งนั้นและนำไปสู่การเกิดความตระหนักในที่สุด ซึ่งความรู้และความตระหนักก็จะนำไปสู่การกระทำหรือการแสดงพฤติกรรมของบุคคลต่อสิ่งเร้านั้น สอดคล้องกับแนวคิดของริชม ครีทอง กล่าวว่า การตระหนักรู้ในตนเองจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง นำไปสู่การพัฒนาสัมพันธภาพเชิงบวกในการจัดการสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและวางเป้าหมายในชีวิตได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับ บลูมและคณะ กล่าวว่า ความตระหนักเป็นพฤติกรรมทางด้านอารมณ์หรือความรู้สึกเป็นขั้นต่ำสุดของพฤติกรรมด้านความรู้สึก ทักษะคิด ค่านิยม ความตระหนักมีลักษณะเกือบคล้ายกับความรู้ (Knowledge) แต่แตกต่างกันตรงที่ความรู้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์รายละเอียดในเรื่องต่างๆ ที่มนุษย์ได้มีการรวบรวมเก็บสะสมไว้ เพื่อสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ การเกิดความรู้ต้องอาศัยระยะเวลา ดังนั้นความรู้จึงเกี่ยวข้องกับความรู้หรือความสามารถที่จะระลึกได้ ส่วนความตระหนักรู้ เป็นความสำนึกซึ่งบุคคลเคยมีการรับรู้ หรือเคยมีความรู้มาก่อนเมื่อมีสิ่งเร้ามากระตุ้นจึงเกิดความรู้สึกขึ้น ดังนั้นความตระหนักในตนเอง จึงเป็นเรื่องของการรับรู้ จดคิดหรือมีความรู้สึกต่อตนเองบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมในขณะนั้น

๒) P = Participation หมายถึง การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนแขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน ในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและการอนุรักษ์ป่าชายเลนในด้านต่าง คือมีส่วนร่วมตัดสินใจ, มีส่วนร่วมดำเนินการ, มีส่วนร่วมรับผลประโยชน์, มีส่วนร่วมในการประเมินผล จากนั้นนำไปหาความสัมพันธ์ พบว่า ความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชนแขวงท่าข้ามในการจัดการป่าชายเลน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ, มีส่วนร่วมในการดำเนินการ, มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์และมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ ๐.๔๕๗, ๐.๗๗๕, ๐.๗๗๙, ๐.๖๙๔ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ สอดคล้องกับงานวิจัยของ

กรณีการ อัครเดชฯ ที่พบว่า ชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ทราบถึงสาเหตุของปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง และต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการชายฝั่ง รวมถึงต้องการให้มีการเผยแพร่ความรู้ ด้านการจัดการ ในรูปแบบการประชุมหมู่บ้านโดยผู้ใหญ่บ้าน หรือการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ผ่านหนังสือพิมพ์ (ไทยรัฐ) และโทรทัศน์ (ช่อง ๗) มากที่สุด ดังนั้นจากการศึกษาจะเห็นได้ว่าองค์กร ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกลไกการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง เนื่องจากเป็นเจ้าของพื้นที่ เข้าใจถึงสภาพแวดล้อมของพื้นที่และเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าวโดยตรง การดำเนินการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหา จึงควรให้ความสำคัญแก่ชุมชนท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการอย่างสูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของสุกัญญา มารศรี ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน : ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่ที่ ๑๐ บ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ผลการศึกษา พบว่า ชาวบ้านในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนมาก แต่เป็นการมีส่วนร่วมทางอ้อม ทั้งนี้ จากรูปแบบวิถีการดำรงชีวิต ปัญหาและอุปสรรคการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชนในท้องถิ่น คือ ขาดความช่วยเหลือ และขาดข้อมูลที่ต้องการ ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่าที่ควร ข้อเสนอแนะจากการวิจัย คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น กรมป่าไม้ กรมประมง ควรจัดอบรมและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าชายเลนให้มากยิ่งขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของสำราญ รักษชาติ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนปากน้ำเวฬุ จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษาวินิจฉัย พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนปากน้ำเวฬุ อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ สรุปได้ว่าเพื่อส่งเสริมด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรที่จะต้องมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้กับประชาชนในพื้นที่โดยด่วนต่อไป เมื่อแยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็นรายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมศึกษาปัญหามีค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมวางแผนงาน มีค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วม เท่ากับ ๒.๑๓ สำหรับการมีส่วนร่วมปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมเท่ากับ ๒.๑๙ และการมีส่วนร่วมตรวจสอบติดตามและประเมินผลงาน มีค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมเท่ากับ ๑.๙๕ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ป่าชายเลนปากน้ำเวฬุ ผลการศึกษสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนปากน้ำเวฬุ ได้แก่ ระดับการศึกษา ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง อาชีพหลัก รายได้ของครัวเรือน ขนาดพื้นที่ถือครอง การได้รับการฝึกอบรม ประสบการณ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และประสบการณ์การทำงานกับเจ้าหน้าที่

๓) M = Management หมายถึง การเสนอแนวความคิดการวางแผนในการจัดการป่าชายเลน ที่สะท้อนให้เห็นถึงความมั่นคงและความยั่งยืนของประชาชนในชุมชน มีองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ ดังนี้ ป้องกันการบุกรุกทำลายและเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน, สร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับ

หน่วยงานของรัฐและภาคี, ส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน, สร้างระเบียบกฎเกณฑ์เพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชน สอดคล้องกับ Kanjana Khoomsap (๒๐๐๒) ได้ศึกษาการจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนกรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดอนหมู จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ชุมชนบ้านดอนหมูมีทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง มีการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของความพอเพียง มีความเอื้ออาทร มีจารีตประเพณี ของการจัดการทรัพยากรส่วนรวมได้อย่างเข้มแข็ง มีความไว้วางใจเชื่อใจซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับพิพัฒน์ ลีลาติ ได้ทำการศึกษาผลกระทบจากการกัดเซาะชายฝั่งที่มีต่อชุมชนชายฝั่งทะเลกรณีศึกษาชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบจากการกัดเซาะชายฝั่งที่มีต่อชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ระบบนิเวศ คุณภาพชีวิตและสภาพจิตใจ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสารการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านในชุมชน ผู้นำชุมชนและส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า การกัดเซาะชายฝั่งได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศภายในชุมชน ๓ ลักษณะคือ

- ๑) การสูญเสียที่ดินริมชายฝั่งที่ใช้ประโยชน์ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและการก่อสร้างบ้านเรือน
- ๒) การลดลงของป่าชายเลน
- ๓) การลดลงของสัตว์น้ำตามธรรมชาติ

ผลกระทบด้าน เศรษฐกิจพบ ๒ ลักษณะ คือ การลดลงของรายได้ จากการประกอบอาชีพการจับสัตว์น้ำตามธรรมชาติและการสูญเสียค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมสิ่งปลูกสร้างที่ได้รับความเสียหายผลกระทบด้านสังคม ๔ ลักษณะ คือ

- ๑) การถอยร่นของบ้านเรือนที่พักอาศัย
- ๒) ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว
- ๓) ความขัดแย้งของคนในชุมชน
- ๔) การเปลี่ยนแปลงของประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตจากการรู้สึกลดความมั่นคงในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต รวมถึงผลกระทบต่อสภาพจิตใจ จากความหวาดกลัวภัยธรรมชาติและวิตกกังวลในการสูญเสียที่ดินในอนาคต ชุมชนมีการดำเนินการป้องกันแก้ไขโดยการทำคันดินให้สูง การใช้ถุงทรายกั้น การวางแนวหินและการปักไม้ไผ่ริมชายฝั่ง

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑) ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการหาสาเหตุของปัญหาทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนแขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน และร่วมกันกำหนด/จัดทำแผนโครงการร่วมกับ กรุงเทพมหานคร โดยเน้นให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีในการร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

๑.๒) ผู้นำชุมชนควรจัดกิจกรรมในวันสิ่งแวดล้อมไทยของทุกปี เพื่อรณรงค์ให้ประชาชน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน มีจิตสำนึกในการร่วมกันลดภาวะโลกร้อน และเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น กิจกรรมทำดีเพื่อแผ่นดิน รักสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

๑.๓) รณรงค์ให้ประชาชนในชุมชนแขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียนได้มีส่วนร่วมกิจกรรม ประชาสัมพันธ์ เช่น การรณรงค์ห้ามทิ้งขยะ การให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวที่มาชมธรรมชาติ โดยใช้กระบวนการติดต่อสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มประชาชนโดยเน้นที่สื่อต่าง ๆ เช่น หอกระจายข่าว วิทยุ ไปสเตอร์แผ่นพับ เป็นต้น

๑.๔) สร้างความเข้าใจและให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันทรัพยากรชายฝั่งทะเล ซึ่งรวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับชายฝั่งทะเลแก่คนในชุมชน และประชาชนทั่วไปที่มาท่องเที่ยวชมธรรมชาติได้ตระหนักถึง ความสำคัญและร่วมผลักดันส่งเสริมการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไป

๑.๕) ด้วยพื้นที่แขวงท่าข้ามเป็นพื้นที่ชายฝั่งทะเล จึงควรมีหลักสูตรด้านการรักษาและจัดการ สิ่งแวดล้อมให้กับชุมชนรวมถึงการบริหารจัดการโครงการ เพื่อให้ประชาชนชุมชนสามารถดำเนินการในการ แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนได้ เช่น การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อการป้องกันและอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง หรือหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับความรู้และภูมิปัญญาในพื้นที่ชายฝั่ง เป็นต้น

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑) ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ถึงผลสัมฤทธิ์ในการจัดทำแผนกลยุทธ์และกลไกในการขับเคลื่อน การอนุรักษ์ พื้ที่ภักษ์ป่าชายเลน ในกรุงเทพมหานคร

๒.๒) ควรศึกษาการพัฒนาต่อยอดพื้นที่เศรษฐกิจด้วยผลผลิตจากป่าชายเลนเพื่อการใช้ ประโยชน์อย่างยั่งยืนของป่าชายเลน เพื่อเป็นต้นแบบกรุงเทพมหานคร

๒.๓) ควรศึกษาถึงแนวทางการยกระดับการพัฒนาป่าชายเลนจากพื้นที่ความเสี่ยงต่อปัญหาน้ำ กัดเซาะ ด้วยกระบวนการเชื่อมโยงที่เป็นรูปธรรม

บรรณานุกรม

- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. **คู่มือการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งโดยวิธีการปักไม้ไผ่ชะลอคลื่นโดยประชาชนมีส่วนร่วม**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพลอยมีเดีย จำกัด, ๒๕๕๖.
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. **รายงานการสำรวจและรวบรวมข้อมูลทรัพยากรป่าชายเลนเศรษฐกิจ และสังคม พื้นที่สาธิตด้านป่าชายเลน จังหวัดตราด**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพลอยมีเดีย, ๒๕๕๑.
- กรรณิการ์ อัสวตรเดชา. **กลยุทธ์การวางแผนการประชาสัมพันธ์เพื่อการแก้ไขปัญหา การกัดเซาะชายฝั่งบริเวณอ่าวไทยตอนบน**. วารสารการประชาสัมพันธ์และการโฆษณา, ๒๕๕๒.
- กุลวดี ราชภักดี. **ความตระหนักและการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการประหยัดพลังงานไฟฟ้าของนักศึกษาในหอพักสถาบันอุดมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร**. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๕๐.
- โกวิท พวงงาม. **การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระดับจังหวัด**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๑.
- จารุวรรณ ชาวศรีทอง และนรินยา สุภาพพล. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการ ยุติธรรม : รูปแบบ ปัญหา อุปสรรคและแนวทางในอนาคต , รายงานการวิจัย**. นนทบุรี : สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, ๒๕๔๖.
- จุฑารัตน์ ชมพันธ์ุ. **การวิเคราะห์หลัก“การมีส่วนร่วมของประชาชน” ใน “The Public Participation Handbook : Making Better Decisions through Citizen Involvement.”** กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๕.
- เจริญ โนภิระ. **“ความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตตำบลหนองแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่,”** ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๓
- ชินรัตน์ สมสืบ. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมมาธิราช, ๒๕๓๙.
- ชุนิดา รัชวีศิริกุล. **การศึกษาการมีส่วนร่วมด้านสุขภาพจิตของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน : ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก**. คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๒.
- ณรงค์ ใจหาญ. **“บทบาทของประชาชนในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม”, สิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญแปลงแนวคิดสู่ปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๑.

บุญทัน โภกิตา. การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าประแส

- พังราด อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดระยอง. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๙.

ปาติรัตน์ พลดี. ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการพื้นที่ป่าชายเลนของ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองตำหรุ อำเภอเมืองชลบุรี, ปัญหาพิเศษ. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารทั่วไป, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๔.

พิพัฒน์ สีสาดิ. การศึกษาผลกระทบจากปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งที่มีต่อชุมชนชายฝั่งทะเล : กรณีศึกษาชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๕.

มนัส สุวรรณ. การจัดการสิ่งแวดล้อม : หลักการและแนวคิด. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๙.

เรียบ ศรีทอง. พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอ็ดเวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๒.

วิฑิตา งามปัญจะ. การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลเขตบางขุนเทียนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๖.

อรสา เรืองศิริ. แนวทางการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

อนุพันธ์ ภูพุก. งานวิจัยสถานโครงการการสร้างเสริมความเข้มแข็งของเครือข่ายพื้นที่คุ้มครองทางทะเลอันดามัน, กรุงเทพมหานคร : กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช, ๒๕๕๓.

เอี่ยมทิพย์ ศรีทอง และโกนิฐ์ ศรีทอง. ถอดบทเรียนปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งที่มีผลต่อชุมชนชายทะเลแขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน. กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี : จรรย์การพิมพ์, ๒๕๖๑.

ออนไลน์

ชลธิศ สุรัสวดี. ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลไทยยังรุนแรง. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.mcotnet/site/content?id=53d60a07be0470c5348b4578#.VXUTftLtmkp> [9 มีนาคม 2560]

อดิศักดิ์ ชันดี. แก้ววิฤติน้ำเซาะชายฝั่งทะเล‘แห่งเดียวกรุงเทพฯ’รอความหวังจาก‘ที่กรอยน์ คอนกรีต’ [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dailynews.co.th/bangkok/225090> [24 มีนาคม 2557]

สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ เกรียงศักดิ์ ฤกษ์งาม, ครูชำนาญการพิเศษ, ผู้ประสานงานโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
แนวท่ทำข้าม บางขุนเทียน, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ขาติปริษา อ่อนเหลียง, ประธานชุมชนศรีกุมาร, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ทองอยู่ จันทรทอง, ประธานชุมชนหลวงพ่อเต่า, ๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ทวีป เมฆสุวรรณ, ประธานชุมชนคลองคลองพิทยาลงกรณ์, ๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ ธนกาญจ จงเจริญศิลป์, ชุมชนศรีกุมาร, ๙ มิถุนายน ๒๕๖๑

สัมภาษณ์ วสันต์ ดิษฐสุวรรณ, เจ้าหน้าที่ศูนย์การเรียนรู้ป่าชายเลนบางขุนเทียน, ๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ วิภาวรรณ เมฆสุวรรณ, หมู่ ๙ ชุมชนชายทะเล บางขุนเทียน, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ สวัสดิ์ กลิ่นจันทร์, ชาวบ้านชุมชนชายทะเล, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ สุธี ช้างเจริญ, ประธานชุมชนชายทะเล , ๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ สุวรรณ รอดมณี, ชาวบ้านชุมชนศรีกุมาร, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ เอมอร อ่วมสะอาด, ชุมชนชายทะเล, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.